

вивчення особливостей ціннісно-сміслових настановлень на різних вікових етапах; розробка методичного інструментарію з вивчення ціннісно-сміслових настановлень.

Список використаних джерел

1. Шевченко Н.Ф. Формування ціннісно-сміслових настановлень: практичний вимір / науково-практичний посібник / Н.Ф. Шевченко, Ю. М. Сошина. – Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2015. – 102с.

References translated and transliterated

1. Shevchenko N. F. Formuvannja cinnisno-smislovih nastanovlen': praktichnij vimir [Formation of value-semantic options: practical dimension] / naukovo-praktichnij posibnik / N. F. Shevchenko, Ju. M. Soshina. – Zaporizhzhja : Zaporiz'kij nacional'nij universitet, 2015. – 102 s.

УДК 159.923.2:159.9

ДУМКА ОСОБИСТОСТІ ЯК ПРОЯВ ЖИТТЄВОЇ АКТИВНОСТІ

М.В. Сурякова

кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та психології
Університету імені Альфреда Нобеля
suryakova_m@mail.ru

Сурякова М.В. Думка особистості як прояв життєвої активності. В статті представлено визначені на основі науково-теоретичного аналізу поняття особистісна думка, інтерпретація, розуміння, активне ставлення, а також умови вироблення особистісної думки як прояву її життєвої активності. Доведено, що життєдіяльність людини пов'язана з необхідністю виробляти власну життєву позицію, погляди, певну думку, що має сприяти її ствердженню у житті. Показано, що визначеність у свідомості людини виникає в результаті поєднання процесів розуміння, осмислення та тлумачення людиною будь-якого явища, що відбувається у процесі інтерпретування. Суб'єктом інтерпретації особистість стає у тій мірі, в якій вона ставить та вирішує задачі інтерпретації як процесу набування власної думки, ставлення до різних подій, інформації, поведінки, інших людей. Думка визначається як інтерпретаційний висновок, результат інтерпретаційної діяльності особистості, та її активної позиції.

Ключові слова: думка, інтерпретація, розуміння, ставлення, особистісний смисл, суб'єктність.

Suryakova, M.V. Opinion of the person as a display of vital activity. Based on scientific and theoretical analysis, the article presents the concept of personal opinion, interpretation, understanding, active attitude, as well as defined conditions for the personal thought development as a display of the individual's vital activity. The fact, that human life is connected with the necessity to develop one's own life position, views, a certain opinion, that contributes to its assertion in life is proven. The article shows that certainty in human consciousness arises as a result of combining the processes of understanding, comprehension and interpretation by a person of any phenomenon that occurs in the process of interpretation. The person becomes a subject of interpretation to the extent that it sets and solves the tasks of interpretation as a process of obtaining its own opinion, the attitude to various events, information, behavior, and other people. Opinion is defined as an interpretative conclusion, the result of the interpretive activity of the individual. The generalized function of interpretation is the achievement of a definite position of the individual. At the level of consciousness, such certainty comes out as the particular result of the interpretation which is the subject's opinions. The opinion exists in the form of representation, it is primarily a personal opinion of the subject. As for psychology, the interpretation of a subject is primarily the development of such opinion, which is a personal and intellectual process. Interpretation, which is carried out mainly intellectually, exists as a personality manifestation, which corresponds to the need of the subject to achieve certainty, to develop a specific opinion.

Keywords: opinion, interpretation, understanding, attitude, subjectivity.

Постановка проблеми. У психологічних дослідженнях останнього часу помітно посилилася тенденція до вивчення індивідуально-неповторного буття людини з її авторським правом бути причиною власного життя та спроможністю здійснювати його за певним сценарієм. Психологічна наука визнає для себе актуальним проникнення у сутнісні глибини буття конкретної емпіричної людської істоти, у світ її значущих переживань, цінностей і смислів як діяча, автора і виконавця власних проєктів життєздійснення. Сучасні психологічні дослідження присвячуються життєвому досвіду людини, вчинкам, нарративним практикам, смислогенезу, становленню суб'єктності людини, свободі самовизначення, життєвому простору, психології повсякденності тощо. Наразі у психологічній науці існує уявлення про людину як суб'єкта, що безперервно будує та перебудовує самого себе, активно перероблює історичні події та зміни соціокультурної реальності. Розвиток особистості відбувається у процесі активного ставлення до оточуючих її обставин, які або

приймаються, або перетворюються.

Однак, поряд з таким розумінням та визначенням людини, науковці висловлюють побоювання щодо втрати сучасною людиною суб'єктних ознак. Ці спостереження живляться реальними фактами зростаючого напруження між індивідом і суспільством, неспроможності окремої особи протистояти маніпулятивним, руйнівним, деструктивним тенденціям [13, с.328]. Науковці вважають, що особистість стає усе більш вразливою до змінюваних соціокультурних умов. Особистість втрачає своє «ядро» і лише поглинає неосмислені повідомлення, які обрушуються на людину з усе зростаючою швидкістю і в усе більшій кількості, не даючи можливості не тільки осмислити увесь цей інформаційний потік, а навіть структурувати його, хоча б найпримітивнішим способом. Ситуації не встигають проінтерпретуватися, вони поглинаються людиною не переробленими, не осмисленими. Це призводить до фрагментарності, розрізненості свідомості сучасної людини, сприяє появі у внутрішньому світі особистості невідрефлексованих та невербалізованих утворень [17, с.17]. У результаті такого впливу у особистості може й не виникнути потреби створювати власну позицію, думку, їй залишається відтворювати нав'язану зовнішню думку, що не завжди може бути усвідомлено людиною. Особистості, у такому разі, погрожує перспектива так і не стати автором власної життєвої концепції, думки, точки зору, навіть не здійснити своє життя за власним сценарієм.

Тому проблема створення особистісної думки у контексті життєвої активності особистості наразі потребує вивчення через визначення відповідних психологічних механізмів - процесів інтерпретації, розуміння та осмислення життєвого й соціокультурного досвіду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній психологічній науці проблематика людини як суб'єкта життя стає своєрідною точкою тяжіння для різних напрямків й підходів психології. Обговоренню проблем суб'єктного та системно-суб'єктного підходів присвячено чимало робіт таких видних вчених, як В.М. Аллахвердов, О.Г. Асмолов, К.О. Абульханова, О.Ф. Бондаренко, А.В. Брушлинський, О.Л. Журавлев, В.В. Знаков, В.П. Зинченко, Ф.Є. Василюк, М.С. Гусельцева, З.С. Карпенко, Т.В. Корнилова, С.Д. Максименко, С.Л. Рубінштейн, С.Д. Смирнов, В.О. Татенко, В.А. Мазілов, А.В. Юрєвич і ін.

Психологічний аспект інтерпретації та пов'язана з ним проблематика представлені в роботах вітчизняних і зарубіжних науковців. З позиції психологічної герменевтики Н.В. Чепелева визначає інтерпретацію особистості як спрямований аналіз за обраними схемами. В роботах С.О. Васильєва, Т.М. Дрідзе, П. Рікера, О.М. Славської, Н.В. Чепелевої підкреслюється активний, особистіснообумовлений характер інтерпретації. Дослідники Т.В. Дуткевич, Р. Нісбетт, Л. Росс, І.І. Русинка, Е. Уорд визначають когнітивні та мотиваційні аспекти інтерпретаційного процесу. Суб'єктивність інтерпретації досліджують Л.Ф. Бурлачук, В.В. Знаков, Н.Б. Михайлова, Л. Росс, Р. Нісбетт, Е. Уорд.

Проблему смислотвірної активності розробляли багато науковців, серед яких є К.О. Абульханова-Славська, Б.С. Братусь, Г.А. Вайзер, Л.М. Коган, Д.О. Леонтьєв, В.Г. Немировський, М.М. Трубніков, В.Е. Чудновський, Н.Ф. Шевченко, та ін.

Водночас, цілий ряд аспектів зазначеної проблематики залишається малодослідженим. Зокрема, особливої уваги вимагає вивчення механізмів вироблення думки особистості, а саме процесів інтерпретації, розуміння та смислоутворення, в результаті чого складається та забезпечується визначеність її життєвої позиції і світогляду. Це потребує, безперечно, глибокого вивчення цих процесів.

Мета статті полягає у визначенні на основі науково-теоретичного аналізу понять особистісна думка, інтерпретація, розуміння, активне ставлення, а також вивченні умов вироблення особистісної думки як прояву її життєвої активності.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих результатів. Науковці вітчизняної та зарубіжної психологічної науки, які вивчають суб'єктність особистості, визначають її як ознаку, яка виокремлює людину з-поміж інших суущих, яка надає їй якісної своєрідності. За визначенням В.О. Татенка, бути суб'єктом – це значить бути джерелом активності, дії, думки, цінностей і смислів, хотіти і могли починати причинний ряд із самого себе, виходити за межі наперед визначеного, бути спроможним відповідально перетворювати світ і себе в цьому світі за власними проектами, враховуючи соціальні і природні закони світобудови [10, с.329]. Суб'єктність, як сутнісна характеристика людини, потенційно виступає основою її особистісної

зрілості, що виявляється у авторстві життя. Так, Н.В. Чепелева вважає, що авторство і є показником зрілої особистості, такої, що осмислила себе, власний життєвий досвід, створила на цій основі свій особистісний проект і здатна розвиватися у напрямі реалізації цього проекту. Це, у свою чергу, передбачає постійну інтерпретацію, осмислення особистістю власних життєвих ситуацій, подій, своєї поведінки в них та відтворення результатів цих процесів у наративних текстах. Науковець розглядає у зв'язку з цим, як формується новий досвід людини в конкретних буденних ситуаціях, з якими вона стикається протягом свого життя. Якщо людина має справу зі звичними ситуаціями, то, як правило, вона інтерпретує їх майже автоматично, не замислюючись, на основі типових схем та сценаріїв, які відображають найрозповсюдженіші сюжети людського життя. Якщо ж людина потрапляє у незвичну ситуацію, особливо критичну або травмуючу, то звичні схеми та сценарії, типові сюжети не спрацьовують. Такі ситуації часто викликають необхідність випрацювання нових схем інтерпретації та орієнтації, які допомагають переосмислити власний досвід та виробити адекватний стиль поведінки в них [11, с.31].

Життєдіяльність людини пов'язана з необхідністю виробляти власну життєву позицію, погляди, певну думку, що має сприяти її ствердженню у цьому житті. Залежно від того, як саме особистість сприймає якусь подію, явище, іншу людину, власно себе, світ взагалі, як саме їх розуміє, яке вони мають значення та смисл, так і відбувається (або не відбувається) визначеність життя людини. Визначеність має з'явитися у свідомості людини в результаті поєднання процесів розуміння, осмислення та тлумачення людиною будь-чого, що й відбувається під час інтерпретування ситуацій і подій.

Ґрунтуючись на теоретичних положеннях В.М. М'ясищева, інтерпретацію подій життя можна визначити як активне ставлення людини до світу, інших, діла, власно себе, та ін.. Інтерпретація відбувається у активному ставленні, яке завжди має спрямованість на деякий об'єкт. Суттєвою характеристикою активності виступає її дієвість, перетворюваність, змінення, що забезпечується певними механізмами, зв'язками та взаємодією. Поняття активності співвідноситься з поняттям енергопотенціалу людини, визначене С.Д. Максименком. Це показник людини здатності до дії (пізнавальної, чуттєвої, мисленнєвої, моральної, естетичної, тобто творчої). С.Д. Максименко зазначає, що необхідною умовою розвитку індивіда, вихідним матеріалом для виконання діяльності, переходу від можливості дії, її уявлення до дійсності, матеріалізації образів, почуттів і думок є енергія [6]. З точки зору В.Л. Хайкіна, активне ставлення означає дієве проявлення індивіда у тій чи іншій ситуації, у конкретній діяльності як якісній характеристиці його відношення, поведінки. Ставлення має розумітися як психологічний феномен, сутність якого є виникнення у людини психічного утворення, що акумулює у собі результати пізнання конкретного суб'єкта дійсності, інтеграції всіх емоційних відгуків, що відбулися відповідно цього об'єкту, а також поведінкових відповідей на нього.

Активність особистості може бути адекватно визначена лише при аналізі всього життєвого шляху людини, інтегруючи ретроспективні та перспективні лінії розвитку, визначаючи психологічні механізми, що забезпечують цей процес. Під активністю суб'єкта розуміється здатність людини до прогнозування власного життєвого шляху, його спрямованості, досягнень, перешкод, а також до його регуляції при зверненні до власного досвіду. У процесі вироблення думки, як прояві активного ставлення, концентрується вся сукупність психічних якостей особистості, оскільки справжнє ставлення людини до дійсності до певного моменту є його потенційними характеристиками. Вони проявляються у повній мірі тоді, коли людина починає діяти у суб'єктивно значущій ситуації. Ймовірно, що існує певний простір для формування дієвого ставлення, що має стати основою для виникнення особистісної думки у інтерпретаційному процесі. Тож, з урахуванням означеної змістовної характеристики активності, вироблення думки можна розуміти як процес, що вимагає значної психічної роботи, яка виступає як складний процес розгортання можливостей людини в її реальному дієвому функціонуванні.

Психологічне дослідження феномену особистісної думки доцільно дослідити через огляд існуючих наразі визначень, в яких відбиваються її різні аспекти та характеристики. Філософський енциклопедичний словник тлумачить думку як важливіший прояв суспільної та індивідуальної свідомості, сукупність пов'язаних між собою суджень, в яких міститься явне чи приховане ставлення, оцінку. Вважається, що думка виконує контрольну-консультативну функцію через визначення позиції, винесення рішення, а також регулює поведінку. Однак у вузькому значенні думки

підкреслюється її безпідставність, неперевіреність міркування, відсутність підтвердження аргументацією, а також протиставляється знанню. Думка розуміється як судження, точка зору або заява на тему, в якому неможливо досягнути повної об'єктивності, вона заснована на інтерпретації фактів та емоційного ставлення до них.

Психологічний словник Б.Г. Мещерякова, В.П. Зинченко визначає думку як опис проблем чи явищ, що пропонується як можливе; причому його доказовість для інших у рамках прийнятих норм (для знання) є відсутньою або не вважається вичерпаною [2, с.298]. На суб'єктивність думки вказує К.К. Платонов, який вважає її оцінним судженням або умовиводом, емоційно окресленим, таким, що виражає ставлення суб'єкта думки до його предмету, об'єкту. Тлумачний словник української мови визначає думки як систему переконань, поглядів, уявлень людини.

Думка за словником А. Ребера визначається головним чином як точка зору, до якої придержуються, та яку виражають у виді гіпотези. Цей термін використовується з конотаціями, що думки придержуються усвідомлено, вона є обґрунтованою деякими фактами або даними. Визначається також думка публічна, як відкрита заявлена думка індивіда з якогось питання. У протилежність до публічної окреслюється думка приватна, яку людина має, але не висловлює для інших. Приватна думка може відрізнитися від думки, яку людина висловлює публічно, але може і не відрізнитися [7, с.453].

Окрім визначення індивідуальної думки, яка виходить з інтересів та потреб особистості, виражає її неповторну своєрідність, може бути визначена й суспільна, колективна, громадська думка. Формування громадської думки у Психологічній енциклопедії підкреслює ставлення людей до певних проблем і сторін соціального життя, які стосуються спільних інтересів багатьох людей або суспільства. Умовою виникнення громадської думки є усвідомлення важливих соціальних проблем, які потребують невідкладного розв'язання, і виявляється у схваленні, підтримці чи осуді певних дій, вчинків або лінії поведінки. Індивідуальна думка може співпадати з громадською та мати важливе загальносуспільне значення. Але існує вірогідність підміни власної точки зору суспільною через некритичне прийняття або мисленнєву ригідність.

Отже, узагальнюючи наукові визначення особистісної думки, вкажемо на її сутнісні характеристики. Думка має активний особистіснообумовлений характер, що проявляється у необхідності й можливості особистості займати деяку позицію у відношенні різних явищ, з якими вона стикається у життєдіяльності. Формування думки відбувається у інтелектуально-оцінному процесі у сукупності з емоційним ставленням до об'єкту через осмислення та переосмислення. Наявність думки надає особистості відчуття визначеності та впевненості, своєрідну «систему координат» життєвих орієнтирів, на основі чого відбувається регуляція поведінки. Водночас думці можуть бути притаманні обмеженість, відносність, мінливість, безпідставність. Очевидно, думка парадоксально поєднує у собі безсумнівну необхідність її існування для людини, з одного боку, та потенційну можливість завжди змінюватися, переоцінюватися, трансформуватися, з іншого.

Процес вироблення думки відбувається через розуміння, осмислення, інтерпретування особистістю подій, відношень, людей, свого життя й власне себе. Думку можна розглядати як інтерпретаційний висновок, результат інтерпретаційної діяльності особистості. О.М. Славська вважає, що інтерпретуючи, суб'єкт мінімізує невизначеність дійсності. Суб'єктом інтерпретації особистість стає у тій мірі, в якій вона ставить та вирішує задачі інтерпретації як процесу набування власної думки, ставлення до різних подій, інформації, поведінки, іншим людям. Іншими словами, суб'єкт інтерпретації виступає як автор власної концепції, який прагне об'єктивувати її в житті, науці, мистецтві. Разом із цим, людина виступає як дослідник, активно шукаючий нове в оточуючій дійсності, а також як особистість, яку життя постійно ставить перед обличчям нового, змін, що має бути зрозуміло й пояснено. Тому інтерпретація як така пов'язана не з предметом, що відповідає на запитання, що саме інтерпретується, а з суб'єктом, у зв'язку з яким ставиться запитання «навіщо» ним здійснюється інтерпретація. Тобто питання стає про функцію інтерпретації у життєдіяльності людини, а не про її предмет [8].

Визначаючи місце та роль інтерпретації у пізнавальній діяльності людини, Х. Ленк вивів, так би мовити, її «тотальну представленість» на різних рівнях психічної організації людини. Він вважає, що все, що ми можемо сприйняти, осмислити та уявити як істоти, що пізнають та діють, має залежність від різного роду інтерпретацій. Людина є істотою, яка займається тлумаченням, вона залежить від інтерпретації в актах мислення, пізнання, поведінки, у ситуації конституювання, тим

більше, зрозуміло, це відноситься до оцінки як пізнавального процесу [4].

Узагальненою функцією інтерпретації є досягнення визначеності позиції особистості. На рівні свідомості така визначеність й виражається у особливому результаті інтерпретації – думки суб'єкта. Думка існує у формі уявлення, вона, насамперед, особистісна думка суб'єкта. Вироблення думки в інтерпретації відбувається через особистісний та інтелектуальний процес. Інтерпретація, яка здійснюється переважно інтелектуальним шляхом, існує як особистісний прояв, що відповідає потребі суб'єкта досягти визначеності, формувати конкретну думку, навіть якщо вона не є власною. Але саме думка, як результат інтерпретації, є основою ставлення особистості до будь-якого явища. Важливо наголосити, що думка відрізняється від переконання, яке має принциповий характер, думка може змінюватися з появою нових обставин. Визначення інтерпретації як думки виявляє її відмінності у порівнянні з розумінням: розуміти щось чуже, ще не означає мати своєї власної думки. Більш того, поняття думки передбачає можливість безліч думок.

Але виникає питання: якою мірою інтерпретація, в результаті чого з'являється думка, відповідає критерію адекватності, реалістичності. Л.А. Авер'янов звертає увагу на співвідношення інтерпретації та факту, що інтерпретується. Науковець вважає, що майже уся пізнавальна та мисленнева діяльність людини зводиться до пошуку істинної інтерпретації, яка б адекватно відбивала зміст факту. Людина завжди змушена сумніватися, чи дійсно його інтерпретація достовірна, істинна. Адже, власне термін «інтерпретація» свідчить, що людина лише припускає розуміння сутності факту як можливо істинне. А процес інтерпретування може завершитися гіпотетичним фактом, який кардинально відрізняється від факту, що інтерпретується. Процес інтерпретації факту пов'язаний, у першу чергу, з особливостями мислення людини, пізнання їм світу та побудови його ставлень зі світом. Гнучка система інтерпретацій дозволяє пристосуватися до зовнішнього середовища та вирішувати власні життєві задачі [1, с.58]. Взагалі, думка не підлягає фактологічній перевірці, на відміну від факту. Але думка може бути основана на фактах і тоді вона може стати аргументом. Різні люди на підставі однакових фактів можуть мати різні, навіть протилежні, думки.

Суб'єктивність як відносність є характерною рисою думки й інтерпретації особистості. Інтерпретація в психології розуміється як суб'єктивне розглядання дійсності, розглядання її не такою, яка вона в цілому є, а такою, якою вона з'являється для суб'єкта. Це одночасно й відкриття особистістю смислів для себе того, що відбувається, й висловлення цих смислів суб'єктивною мовою особистості, на мові її понять, а також співвіднесення смислів. У думці, таким чином, концентруються смисли особистості, в яких відбивається певне ставлення до дійсності, яка сприймається.

Необхідність інтерпретації виникає у випадках, якщо за очевидним смислом приховується інший, більш глибокий, безпосередньо не даний смисл. Інтерпретація, з точки зору суб'єкта пізнання, є процес надання смислу світу в цілому та його складовим, та через це надання смислу й власному існуванню.

З цієї точки зору, Н.Ф. Шевченко тлумачить смисл як особистісну значущість тих чи інших явищ, повідомлень, або дій, їх відношення до інтересів, потребам та життєвому контексту в цілому особистості. А смислоутворення розуміється як процес поширення смислу від провідних, ядерних смислових структур до периферичних, похідних у конкретній ситуації діяльності, яка розгортається [12].

О.М. Славська визначає інтерпретацію як динамічну здатність свідомості особистості виробляти погляди, думки, які забезпечують визначеність життєвої позиції особистості у дійсності, яка змінюється [8]. В.В. Знаков трактує інтерпретацію як таку роботу мислення, яка відбувається у розшифруванні смислів, що сховані в культурі. За його думкою, розшифрувати смисл – значить побачити за буквальним значенням слів все багатство можливих смислів. Тому інтерпретувати – означає йти від явного смислу до прихованого. Таким чином, інтерпретація сприяє створенню нової життєвої позиції особистості, формуванню нового розуміння власно себе, виробленню нової думки [3, с.36]. Інтерпретуючи, суб'єкт мінімізує невизначеність дійсності, додаючи визначення власної думки, висновку, та обираючи спосіб самовираження, адекватний відповідної думки.

Висновки і перспективи подальшого дослідження. Необхідність вироблення власної думки пов'язана зі складними та мінливими умовами життя людини, що вимагає активної роботи свідомості особистості по впізнанню дійсності, того, що в ній відбувається, що відбувається в самій

особистості, та визначенню цього в категоріях самої особистості, в її ціннісній логіці, поняттях, уявленнях. Основним питанням психологічного дослідження має стати процес вироблення власної думки, його особистісного підґрунтя, потребу мати думку та здатність її формувати та експлікувати.

Поданий в роботі аналіз проблеми вироблення думки та інтерпретаційної діяльності особистості є розвитком досліджень феноменів усвідомлення, розуміння, інтерпретації та особистісної думки. Перспективним напрямком надалі ми вбачаємо розробку проблеми здатності особистості до інтерпретації як загальної здібності, та дослідження засад формування особистісної думки.

Список використаних джерел

1. Аверьянов Л.А. Факт и его интерпретация. В поисках своей идеи: Статьи и очерки / Л.А. Аверьянов. - М.: Из-во «Русский гуманитарный Интернет-университет», 2002. – 266 с.
2. Большой психологический словарь / Сост. и ред. Б.Мещеряков, В.Зинченко. – СПб.: прайм-ЕВРОЗНАК, 2003. – 672 с.
3. Знаков В.В. Психология понимания: Проблемы и перспективы / В.В. Знаков. – М.: Изд-во «Институт психологи РАН», 2005. – 448 с.
4. Ленк Х. Схемные интерпретации и интерпретационный конструкционизм / Ханс Ленк // Научные и внеаучные формы мышления: докл. симпозиума, апр. 1995 г., Москва / отв. ред. И.Т.Касавин, В.Н.Порус; РАН, Ин-т философии, Кельнский ун-т. - М., 1996.//Электронная публикация: URL: <http://gtmarket.ru/laboratory/expertize/3147>
5. Леонтьев Д.А. Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности / Д.А. Леонтьев. - М.: Смысл, 2003. – 487 с.
6. Максименко С.Д. Генеза здійснення особистості / С.Д. Максименко. – К.: ТОВ КММ, 2006. – 250 с.
7. Ребер А. Большой толковый психологический словарь / А. Ребер: [пер. с англ.] В 2-х томах. – М.: Вече, АСТ, 2000.
8. Славская А.Н. Личность как субъект интерпретации / А.Н. Славская. – Дубна: Феникс+, 2002. – 240 с.
9. Сурыкова М.В. Здатність до інтерпретації в контексті особистісного розвитку людини / М.В. Сурыкова // Науковий вісник Херсонського державного університету / Серія: Психологічні науки.– Херсон: ХДУ, 2015. - Випуск 5. – С. 65-69.
10. Татенко В.О. Суб'єктно-вчинкова парадигма в сучасній парадигма в сучасній психології // Людина. Суб'єкт. Вчинок: Філософсько-психологічні студії / За заг. ред. В.О. Татенко. – К.: Либідь, 2006. – 360 с.
11. Чепелева Н.В. Вплив інтерпретаційних процесів на особистісне функціонування та розвиток особистості / Н.В. Чепелева // Розуміння та інтерпретація життєвого досвіду як чинник розвитку особистості: монографія / за ред. Н.В. Чепелевої. – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. – С.7-16.
12. Шевченко Н.Ф. Інтерпретація в смисловому просторі особистості / Н.Ф. Шевченко // Проблеми сучасної психології / За ред. С.Д. Максименка, Н.Ф. Шевченко, М.Г. Ткалич. – Запоріжжя: ЗНУ, 2014. – № 1 (5) – С.130-134.

References translated and transliterated

1. Aver'janov L.A. Fakt y ego ynterpretatsiya. V poyskakh svoey ydey: Stat'y y ocherky [The fact and its interpretation. In search of ideas: Articles and essays] / L.A. Aver'janov. – М.: Yz-vo «Russkyj gumanytarnij Ynternet-unyversytet», 2002. – 266s.
2. Bol'shoj psyhologycheskij slovar' [Great psychological dictionary] / Sost. y obshh. red. B.Meshherjakov, V.Zynchenko. – SPb.: prajm-EVROZNAK, 2003. – 672s.
3. Znakov V.V. Psihologija ponimaniya: Problemy i perspektivy [Psychology understanding: Problems and prospects] / V.V. Znakov. – М.: Izd-vo «Institut psihologi RAN», 2005. – 448 s.
4. Lenk X. Shemnyye ynterpretatsyy y ynterpretatsyonnyj konstrukcyonyzm [Schematic interpretation and interpretive constructionism] / Hans Lenk // Nauchnyye y vnenauchnyye formy myshleniya: dokl. sympozyuma, apr. 1995 g., Moskva / отв. red. Y.T. Kasavyn, V.N. Porus; RAN, Yn-t fylosofyy, Kel'nskyj un-t. - М., 1996.
5. Leont'ev D.A. Psihologija smysla: priroda, stroenie i dinamika smyslovoj real'nosti [Psychology of sense : nature, structure and dynamics of sense reality] / D.A. Leont'ev. - М.: Smysl, 2003. – 487 s.
6. Maksimenko S.D. Geneza zdijasnennja osobistosti [The Genesis of the implementation of the personality] / S.D. Maksimenko. – К.: TOV KMM, 2006. – 250 s.
7. Reber A. Bol'shoj tolkovyj psyhologycheskij slovar' [Большой толковый психологический словарь] / A. Reber: [per. s angl.] V 2-h tomah. – М.: Veche, AST, 2000.
8. Slavskaja A.N. Lichnost' kak sub#ekt interpretatsii [Personality as a subject of interpretation] / A.N. Slavskaja. – Dubna: Feniks+, 2002. – 240 s.
9. Surjakova M.V. Zdatnist' do interpretatsii' v konteksti osobystisnogo rozvytku ljudyny [Ability to interpret in the context of personal development] / M.V. Surjakova // Naukovyj visnyk Hersons'kogo derzhavnogo univrsytetu / Serija: Psyhlogichni nauky.– Herson: HDU, 2015. - Vypusk 5. – S. 65-69.
10. Tatenko V.O. Sub'jektno-vchynkova paradygma v suchasnij paradygma v suchasnij psyhologii' [Subject-voinkova paradigm to the modern paradigm in modern psychology] // Ljudyna. Sub'jekt. Vchynok: Filososfs'ko-psyhologichni studii' / Za zag. red. V.O. Tatenko. – К.: Lybid', 2006. – 360 s.
11. Chepeleva N.V. Vpliv interpretatsijnih procesiv na osobistisne funkcionuvannja ta rozvitok osobistosti [The influence of interpretive processes in personality functioning and development of personality] // Rozuminnja ta interpretatsija zhitteвого dosvidu jak chinnik rozvitku osobistosti: monografija / za red. N.V. Chepelevoi. - Kirovograd: Imeks-LTD, 2013. – S.7-16.
12. Shevchenko N.F. Interpretatsija v smyslovomu prostori osobystosti [Interpretation in the semantic space of personality] / N.F. Shevchenko // Problemy suchasnoi' psyhologii' / Za red. S.D. Maksymenka, N.F. Shevchenko, M.G. Tkalych. – Zaporizhzhja: ZNU, 2014. – № 1 (5) – S.130-134.